DR. LOCSMÁNDI MIKLÓS[1]

ZENEHALLGATÁS ÉNEK-ZENEÓRÁN?

Gyermekek a Budapesti Fesztiválzenekar Kakaó koncertjén (Jegy,hu)

E sorok írója a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végzett ének-zenetanárként a hetvenes években. Egy budapesti ének-zenei általános iskola alsó tagozatban tanító énektanárával diszkrét vitába keveredett, miután az említett tanárnő, aki ugyanazzal a végzettséggel rendelkezik, amellett tört lándzsát, hogy alsó tagozaton énekórán nem szabad zenét hallgatni. Magas pedagógiai igazságokra hivatkozott, melyeket ma négy évtized távlatából nem lenne érdemes részletezni, de ennek ma már talán nem is lenne jelentősége.

A legfontosabb pedagógiai alapelv a fokozatosság elve: nem szabad ajtóstól a házba rontani. Nyilvánvalóan nem a Psalmusszal vagy a Budavári Te Deummal kell kezdeni, de az alsó és felső tagozat között is jelentős különbség van a tanulók befogadó képességét illetően.

Vajon milyen módon (milyen „csatornán") férhetnek hozzá az általános iskolában tanuló gyermekeink értékes zenei élményekhez? Nem tagadható, hogy rengeteg zenei esemény, ill. zenehallgatási lehetőség áll rendelkezésre a gyerekeknek. Pl. a Müpa, a Szent István 30 éves múltra visszatekintő Pastoral-sorozata a Pesti Vigadóban, továbbá a Filharmónia Magyarország, a Danubia Zenekar, a Duna Szimfonikus Zenekar, a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar (Megérthető zene), a MÁV Szimfonikusok programjai stb...

[1] Dr. Locsmándi Miklós (*1944): Zeneakadémia énektanár és karvezető 1967, ELTE TTK fizikus 1973, Közgazdasági Egyetem informatikus doktori diploma 1985

De ezekre csak tanári vagy szülői vezetéssel juthatnak el a gyerekek. Ilyen irányú kezdeményezések vannak tehát, de kérdés, hogy ezek milyen mennyiségben és milyen hatékonysággal érvényesülhetnek.

Ha országos átlagot tekintünk, és azt vizsgáljuk. hogy az általános iskolások hány százaléka jut el évente egy-egy ilyen eseményre, nyugodtan alfogadhatjuk a nullához közelítő számot. Ugyanakkor az általános iskolai heti egy-két ének-zeneórája ezt a számot százezerre emelné. És vajon mi lehetne az iskolai ének-zeneórák fontosabb feladata, mint az, hogy a tanulókat közel hozza az értékes zene világához.

Ma azt látjuk, hogy a tömegmédia óriási erővel önti, nyomja a még védtelen gyermekekre is a tömegkultúra által iparszerűen termelt divat zenéket. Ugyanakkor annak esélye, hogy a szülők gyermekeiket egy-egy komolyabb zenei eseményre elvigyék, igen csekély. Egy iskolai osztály – szerencsés esetben – talán évente egyszer, esetleg egy-két alkalommal juthat el egy ízlésformáló zenei eseményre. Ne csodálkozzunk hát, ha iskolás gyermekeinkben a kíváncsiság a komoly zene irányában még véletlenül sem születik meg, a zeneiskolai stúdiumok pedig inkább többnyire csak plusz gyermek-stresszt eredményeznek.

A képen a Felfedezőúton c. koncertsorozat egyik előadása a XVI. kerületi Erzsébetligeti Színházban, ahol diákok százai találkoztak 2026 őszén is az élő klasszikus zenével – sokan közülük életükben először. Koncertsorozat, amely november közepéig tartott, közel tízezer 10-18 éves diák vett részt a XIII., XIV., XV. és XVI. kerületekben. A 2026 őszi program fókuszában Beethoven állt, akinek művein keresztül a résztvevők nemcsak zenét hallgattak, hanem izgalmas történelmi, irodalmi és kulturális összefüggéseket is felfedezhettek. A műsorokat 2011-től Solymosi-Tari Emőke Széchenyi- díjas zenetörténész szerkeszti és vezeti a Szent István Filharmónia közreműködésével.

Maguk a szervezett, koncert jellegű események sem igazán megfelelők a gyermekek érdeklődésének felkeltéséhez. Ők ma már számos, számukra sokkal izgalmasabb élménnyel találkoznak napi rendszerességgel, különösen osztálytársaikkal és egyéb közösségeikben folyó mindennapi érintkezéseik során (magányos és csoportos számítógépes játékok, sport stb.).

A zene hallgatása osztálytermi környezetben – önmagában – szintén nem igazán alkalmas a kívánt célok elérésére. A kifejezetten és kötelezően passzív jelenlét nem segíti a figyelem fenntartását, sőt a tanulók fokozottan fegyelmezetlen viselkedését eredményezheti.

„Egy hangverseny termi műsor meghallgatása sem különbözik érdemben az osztályteremben történő zenehallgatástól. A lényeges határvonal a zenészek és a hallgatók közötti térbeli távolság. Ez a távolság a hangversenyteremben átlagosan néhányszor 10, akár 100 méter. A zenész és a hallgató közötti intenzív kapcsolat szempontjából ez túl sok. Az ideális távolság az, amely lehetővé teszi a zenészek játékának testközelből történő megfigyelését (mintha személyesen nekem játszana). Egy osztályteremben ez a távolság élmény megfelelően nagy felbontású virtuális video kép esetében megvalósítható.

Ugyanakkor a zene pedagógiai célból történő hallgatása csak a figyelem folyamatos irányítása mellett lehet hatékony, a figyelem irányítása pedig a jelenlevő pedagógus szóbeli (vagy testbeszédes) jelzései révén lehetséges. Egyes vélemények szerint az éppen hangzó zene ilyen módon történő kommentálása nem célszerű, mert éppenséggel eltereli a gyermekek figyelmét magáról a zenéről. De az is lehet, hogy a tanuló figyelmét éppen ezek a jelzések tarthatnák ébren vagy ébreszthetnék fel.”

Mi lehetne akkor a megoldás?

Gondoljunk bele: mi a különbség egy kötelezően fegyelmezett osztályközösség és egy „csápoló” koncertközönség között. A csápoló közönség nem felszólításra csápol, hanem átadja magát a jól megkomponált élmények agresszív hatásának. Mit jelent itt a „jól megkomponált élmény”? Tudjuk: sok mozgás, sok fényhatás, nagy hangerő, egyéb hangulatkeltő elemek stb. Összességében: hangzás + látvány. Hogyan lehetne az iskolai ének-zeneórák zenehallgatását a koncertekhez hasonlóan élményszerűvé tenni?

Egy rádióval vagy lemezjátszóval nyilvánvalóan nem lehet...

Mivel lehetne? A zenészek térbeli távolsága a video technológiával tetszőlegesen lecsökkenthető. Az elhangzó zene hangereje az osztályterem méretének megfelelően optimálisan beállítható.

Képzeljük el, hogy az ének-zeneteremben van egy számítógép és egy hatalmas televíziós képernyő, mely összeköttetésben áll a számítógéppel. A tanár a szünetben kiválaszt egy zenei csatornát (pl. a Youtube-ot), azon belül azt a művet, amelyet majd az órán „lejátszik" az osztálynak.

A továbbiak már a tanáron múlnak. Milyen anyagrésznél tartanak, óra elején vagy végén jöhet a szemléltetés stb. Fontos, hogy a zene élő, koncerttermi videofelvétel legyen, s lehetőleg olyan, amely jól mutatja a zenészek játékát (arcát, hangszerét, kezét, testmozgását, testbeszédét, szemkontaktusát társaival stb.). Zenekari mű esetén célszerű olyan videot választani, amely igényes zenei rendezői előkészítés nyomán pillanatról pillanatra követi a karmester, a szólista, az egyes zenekari hangszercsoportok vagy énekkari szólamok váltakozását. Természetesen nem használhatók pedagógiai célokra azok a videok, melyek képernyője stabil képet (pl. az adathordozó címképét vagy egyéb fényképet) mutat.

Zenekari vagy oratórikus művek esetében különösen fontos a karmester követése, mivel ő – mozdulataival – folyamatosan felhívja a figyelmet a zenei folyamat kritikus pontjaira, a hangzó blokkok váltakozásaira, a hangulati változásokra, a zene dinamikájára.

Szolisztikus elemek bemutatása során – akár zenekarii zenész szólójáról, akár versenymű szólistájáról van szó, különösen fontos, hogy a tanulók szembe kerüljenek a hangszeres zenész különleges teljesítményével. Lássák mozdulataikat, arcjátékukat...

Ez a megoldás segíti feloldani azt a problémát is, hogy a tanár „belebeszél" a zene folyamatába. A tanár ugyanis bármely pillanatban megszakíthatja a „közvetítést", elmondhatja az adott pillanatban releváns megjegyzését, kérdéseket tehet fel, majd ugyanonnét folytathatja a zenét.

Az interneten ma már óriási mennyiségben érhetők el bármely zenetörténeti korszak bármely zeneszerzőjének művei, úgyhogy bármely énekóra témájához könnyedén lehet találni a fentebb felvázolt megoldás révén a gyermekek életkora szempontjából nézve optimális műveket.

Megjegyzés: Jóból is megárt a sok. Az ének-zeneóra fő célja az éneklés, és nem a zenehallgatás. Egy-egy ének-zeneórából nem célszerű 10 percnél több időt kiszakítani zenehallgatásra. De az is egy pedagógiai cél lehet, hogy a tanulók már alig várják, hogy jöjjön végre egy zenés énekóra!!!

Összefoglalásul: az e dolgozat elején vázolt problémákat az elmúlt néhány évtized technikai fejlődése megoldotta. Ma már csak az kell, hogy az énekteremben legyen egy igazán nagy képernyőjű televízió vagy számítógép képernyő. Minden más a tanáron múlik. Osztálytermi csápolás még nem várható, de legalább magas színvonalú, értékes zenei élmény közvetítés igen.

Az ifjúsági hangverseny hallgatósága Szolnokon (szoljon.hu)